

Перцепција јавног мњења о раду и мандату Специјалног суда за Косово

Ризици и могућности

Colophon

Аутори: Мајкл Цејмс Ворен (Michael James Warren), Куштрим Колићи (Kushtrim Koliqi), Ненад Максимовић, Мерли Степерс (Marlies Stappers)

Издавач: ПАКС, Холандија

Утрехт (Холандија), септембар 2017.

Захвалност

Овај извјештај представља заједнички напор особља организација цивилног друштва ПАКС-а, Центра за мир и толеранцију (ЦПТ), Импјунити Воч и Интегре. Истраживање перцепције јавног мњења спроведено је од стране УБО Консалтинг ([UBO Consulting](#)). Фокус групе су спровеле организације Центар за мир и толеранцију и Интегра. Аутори желе да искажу посебну захвалност Кујтиму Коци и тиму УБО консалтинга.

О ПАКС-у

ПАКС је холандска организација цивилног друштва која окупља људе који имају храбрости да се залажу за мир, радећи на изградњи достојанственог, демократског и мирољубивог друштва широм света. На Косову, програм ПАКС-а укључује транзициону правду и рад на суочавању са наслеђем прошлости, као и дугогодишњу посвећеност промоцији добрих односа заједница на северу Косова.

www.paxforpeace.nl | info@paxforpeace.nl

О Центру за мир и толеранцију

Центар за мир и толеранцију (ЦПТ) је непрофитна невладина организација основана са циљем подршке јачању капацитета локалних институција у косовским општинама са већински српским становништвом, те заговарањем транспарентне и економски ефективне локалне управе. ЦПТ се снажно залаже за активно учешће косовских Срба на свим нивоима власти као и у политичком и друштвеном животу на Косову.

www.ngocpt.org | office@ngocpt.org

О Интегри

Интегра је посвећена доприносу опоравка и развоја Косова и региона. Рад Интегре се руководи принципима доброг управљања и пуног уживања људских права, без обзира на етничку, расну, религијску, полну, сексуалну оријентацију и политичку припадност, које су од суштинског значаја за изградњу демократског и толерантног Косова, потпуно интегрисаног у европску заједницу .

www.ngo-integra.org | info@ngo-integra.org

О Импуности Воч-у

Импјунити Воч је међународна непрофитна организација са седиштем у Холандији, која тежи да промовише одговорност за злочине у земљама које се носе са последицама насиља почињеног у прошлости. ИВ спроводи истраживање о основним узроцима некажњивости и препрекама за његово смањење, укључујући глас погођених заједница, како би се осмислила политика саветовања заснована на истраживањима о процесима намењеним подстицању истине, правде, репарације и не-понављања насиља.

www.impunitywatch.org | info@impunitywatch.org

Резиме

Специјализована већа и Специјално тужилаштво за Косово (у даљем тексту: "Специјални суд Косова") је "хибридни суд" намењен доношењу пресуда предмета злочина почињених за време оружаног конфликта против особа повезаних, углавном, са албанском Ослободилачком војском Косова (ОВК) у периоду 1998.- 2000. Она је део правосудног система Косова, али се физички налази у Хагу, а састоји се од међународних судија и тужилаца. Успостављање овог суда треба посматрати у светлу ширег контекста решавања прошлости на Косову, у ком неколико покушаја националних и међународних правних механизма за решавање злочина почињених током оружаног конфликта на Косову нису испунили очекивања. Иако његов рад може обезбедити задовољење правде за жртве, пружајући директан облик одговорности за починиоце, утицај Суда би могао бити озбиљно ограничен политичком и друштвеном динамиком унутар Косова услед ограниченог разумевања јавности о сврси суда и мандата. Ови фактори могу допринети не само урушавању потенцијалног позитивног друштвеног утицаја Суда, већ довести и до дестабилизирајућег ефекта на Косову.

Од априла 2017. на Косову је спроведена тромесечна студија перцепције јавног мњења са циљем бољег разумевања кључних изазова са којима се суочава Специјални суд Косова. Овај документ представља сумиране налазе наведеног истраживања и нуди препоруке за решавање потенцијалних ризика који произилазе из рада Суда, наглашавајући могућности за јачање позитивног друштвеног утицаја.

Истраживање је идентификовало неколико кључних изазова у вези са перцепцијом јавног мњења:

- ◆ Свест јавности о Специјалном суду за Косово је ниска, имајући у виду податак да је 60,4% испитаника албанске националности и 59,2% испитаника српске националности изјавило да не добијају довољно информација о Суду.
- ◆ Дезинформације о Специјалном суду за Косово су широко распрострањене, са (на пример) процентом од 35,4% испитаника албанске националности и 18,9% испитаника српске националности који себе сматрају добро информисаним о раду Суда, а који погрешно вјерују да ће Суд кривично процесуирати кривична дела корупције и злоупотребе службеног положаја.
- ◆ Испитаници албанске националности у великој мери сматрају неправедним мандат Суда за кривично процесуирање злочина почињених за време трајања оружаног конфликта и злочина против човечности који су претежно повезани са ОВК, са 76,4% испитаника који су навели такав став.

- ◆ Док већина (69%) испитаника на Косову српске националности сматра да је мало или изузетно мало вероватно да Специјални суд за Косово може донети пресуде према онима који су починили тешке злочине за време трајања оружаног конфликта, већина испитаника албанске националности (60%) верује да је вероватно или веома вероватно да ће доћи до правде.
- ◆ Међу испитаницима албанске националности, већина (51%) је спремна да протестује уколико Специјални суд за Косово подигне оптужнице против припадника ОВК, а 36% износи да је спремно да делује како би спречило законско гоњење припадника ОВК.
- ◆ Јавно поверење у мере заштите сведока је ниско, а већина испитаника српске националности (82,1%) и скоро половина испитаника албанске националности (48,8%) сматра да није безбедно за сведоке да сведоче у Специјалном суду Косова.

Истраживање је такође указало да, без обзира на ове изазове, већина испитаника албанске националности (64,8%) и (53,2%) испитаника српске националности на Косову сматра да је важно бавити се питањем свих злочинима оружаног конфликта, као и злочинима почињеним према цивилима, током и након оружаног конфликта 1998.- 99. на Косову.

Истраживање перцепције јавног мњења јасно указује да је друштвена свест о мисији, мандату и обиму деловања Специјалног суда за Косово ниска, што је допринело ширењу дезинформација, чиме се повећава вероватноћа "ефекта шока" након подизања првих оптужница, и смањује вероватноћа дугорочног прихватања рада Суда од стране заједнице. Штавише, у садашњем контексту, и уз претходне међународне и домаће напоре за суочавање са злочинима почињеним у време трајања оружаног конфликта, чији резултати нису успели да испуне очекивања, већина испитаника албанске националности сматра надлежност Специјалног суда селективним и делимичним, док су многи испитаници српске националности скептични по питању гарантовања правде у вези са дуго занемариваним случајевима злочина почињених у време оружаног конфликта, у којима су жртве углавном били Срби. Стога постоји ризик да ће се, ако рад Суда постигне успех у кривичном гоњењу припадника ОВК, повећати перцепција етничких Албанаца о антиалбанској пристрасности у процесуирању случајева злочина почињених за време трајања оружаног конфликта. С друге стране, уколико Суд не буде у могућности да обезбеди барем неке пресуде, разочарање етничких Срба радом косовских институција може се повећати. Оба резултата би имала негативан утицај на већ напете односе између албанске и српске заједнице, као и на напоре за постизање помирења и на политичку и друштвену стабилност Косова.

Извештај обухвата препоруке кључним актерима које имају за циљ да укаже на идентификоване ризике утврђених истраживањем јавног мњења. Препоруке имају за циљ да ојачају изгледе Специјалног суда за Косово за постизање позитивног друштвеног утицаја, и укључују (али се не ограничавају на):

- ◆ Специјализовано веће и Специјално тужилаштво, Влада Косова, кључни ЕУ и међународни актери и косовско цивилно друштво требало би да сарађују на развоју и имплементацији ефикасног, на доказима заснованог, и циљаног програма јавног информисања и дијалога, ради решавања пропуста из домена информисаности, те да подстичу све заинтересоване стране да употребе конзистентан језик у вези са Судом, како би се ублажио ризик погрешног тумачења и конфузије, те се генерисало широко друштвено прихватање процеса и његових исхода.
- ◆ При креирању порука посебно би требало узети у обзир разноврсност заједница на Косову, на пример: наглашавајући улогу Суда осигуравајући да "нико није изнад закона" у циљаним разменама порука са албанском заједницом, и промовисању принципа индивидуалне одговорности за злочине почињене током оружаног конфликта и злочине против човечности извршених против цивила.
- ◆ Специјална комора Косова и специјално тужилаштво требало би да успоставе значајно присуство у јавном животу Косова, досежући изван ограничене стратегије јавног комуницирања како би се постигла видљивост, кредибилитет и двосмерна комуникација омогућавајући институцијама и функционерима Суда да позитивно утичу на наративе косовског друштва, активно промовишући разумевање и прихватање рада Суда у ширем контексту.
- ◆ Влада Косова би требало да уложи политичке, административне и финансијске ресурсе у правцу промовисања националног оквира за суочавање са наслеђем прошлости који ублажава перцепцију о селективности и неправичности успостављањем Специјалног суда за Косово у вези са комплементарним локалним, националним и регионалним напорима за суочавање са наслеђем прошлости на Косову, нарочито (али не ограничавајући се на) завршетак Националне стратегије о транзиционој правди, као и у контексту расправе око предложене Комисије за истину и помирење. ◆

Контекст

Специјално веће и Специјално тужилаштво, познати као "Специјални суд за Косово"¹, представља "хибридни суд" који је основан 2015. године у оквиру косовског правосудног система, који се налази у Хагу, а чије особље чине међународне судије и тужиоци. Суд је оформљен са намером процесуирања предмета злочина оружаног конфликта на Косову, који су се десили у периоду од 1998. до 2000. године, који су наведени у извештају Савета Европе из 2012. године од стране швајцарског политичара, Дика Мартија, против особа повезаних са деловањем ослободилачке војске Косова (ОВК). Оснивање Специјалног суда за Косово требало би посматрати у светлу ширег контекста суочавања са прошлошћу, у ком неколико других међународних и домаћих напора за решавање злочина почињених за време трајања оружаног конфликта (укључујући рад Међународног кривичног суда за бившу Југославију - МКСЈ, као и кривичне истраге спроведене од стране УНМИК -Мисије ЕУ за владавину права на Косову, и косовског правосудја) није испунило очекивања.

Многи од изазова са којима се сасвим извесно суочава Специјални суд за Косово односе се на ове претходне пропусте у обезбеђивању очекиване правде свим жртвама и угроженим заједницама, а уопштено, на изостанак значајних напора у правцу решавања међуетничких и међу-државних питања, посебно оних која су повезана са наслеђем оружаног конфликта у периоду од 1998. до 1999. године, а која делују повољно на успостављање мира и процес помирења на Косову и у ширем региону.

Почетком деловања Специјалног суда за Косово, обезбедиће се потенцијал за спровођење мера задовољења правде за жртве и успостављање директног облика одговорности за починиоце. У ширем смислу, рад Суда може подстакнути значајан дијалог о историјским чињеницама из периода оружаног конфликта и коначном ширем признавању и прихватању заједничког историјског наслеђа припадника албанске већине и етничке српске мањине на Косову; генерисати унапређено поштовање владавине права, окончати некажњивост коју уживају наводни починиоци; спречити будуће инциденте масовног насиља и кршења људских права; те допринети стварању повољног окружења за помирење међу подељеним заједницама. Ови ефекти су колективно познати као позитиван друштвени утицај и често представљају централно, ако не и примарно оправдање за успостављање међународних и хибридних судских механизма као што је Специјални суд за Косово².

¹ Терминологија овог извештаја обједињује одвојене институције Специјално веће Косова и Канцеларију специјалног тужиоца термином

„Специјални суд за Косово“ који је у редовној употреби на Косову.

² Погледати: Impunity Watch's 2013 Policy Brief [Enhancing the Societal Impact of International Criminal Tribunals](#)

ПАКС (PAX), Центар за мир и толеранцију (ЦПТ), Импјунити Воч (Impunity Watch) и Интегра (Integra) су заједнички реализовале истраживања и анализе које се налазе у овом извештају, и које доприносе повећању позитивног друштвеног утицаја Специјалног суда за Косово и смањењу ризика које његов рад подстиче у односима између заједница и стабилности уопште. На основу анализе и препорука наведених у овом извештају, ПАКС, ЦПТ, Импјунити Воч и Интегра ће крајем 2017.-те године организовати почетну рунду активности националног и дијалога унитар заједница, употпуњујући активности јавне комуникације Специјалног суда Косова, Владе Косова, и других кључних међународних актера, уз настојање да продуби и одржи ангажовање различитих етничких заједница Косова при Суду и његовом раду.

Овај извештај служи као допуна извештаја организација ПАКС и Импјунити Воч из 2017. године, Процена потенцијалног утицаја Специјалног суда за Косово, аутора Гзима Високе, који пружа обухватнију анализу контекста, обима и могућих ефеката Суда. ♦

Методологија

Истраживање јавног мњења спроведено у априлу 2017. године резултирало је квантитативним, свеобухватним и детаљним истраживањем јавности о перцепцији Специјалног суда за Косово. Инструмент истраживања домаћинстава укључивао је анкету са питањима о општем ставу о Суду; познавање сврхе и мандата рада Суда, укључујући и погрешна уверења; перцепцију релевантног историјског документовања; ставове о правичности, легитимности и вероватним ефектима Суда; варијације у подршци рада суда у сависности од потенцијалних оптуженица; знање и ставове релевантне за питања транзиционе правде; и корелацију између знања и ставова релевантних за Специјални суд, као и остала питања од кључне важности за транзициону правду. Узорак истраживања обухватио је 1356 испитаника узраста преко 18 година, оба пола, и из свих општина и регија на Косову, покривајући и урбане и руралне области. Узорком је обухваћено 853 испитаника албанске националности, 402 испитаника српске националности и 101 испитаник других националности (турске, босанске, горанске, ромске, ашкалијске и египћанске). Узорак репрезентује домаћинстава на Косову, уз ризик грешке од $\pm 2,66\%$ у интервалу поузданости од 95%.

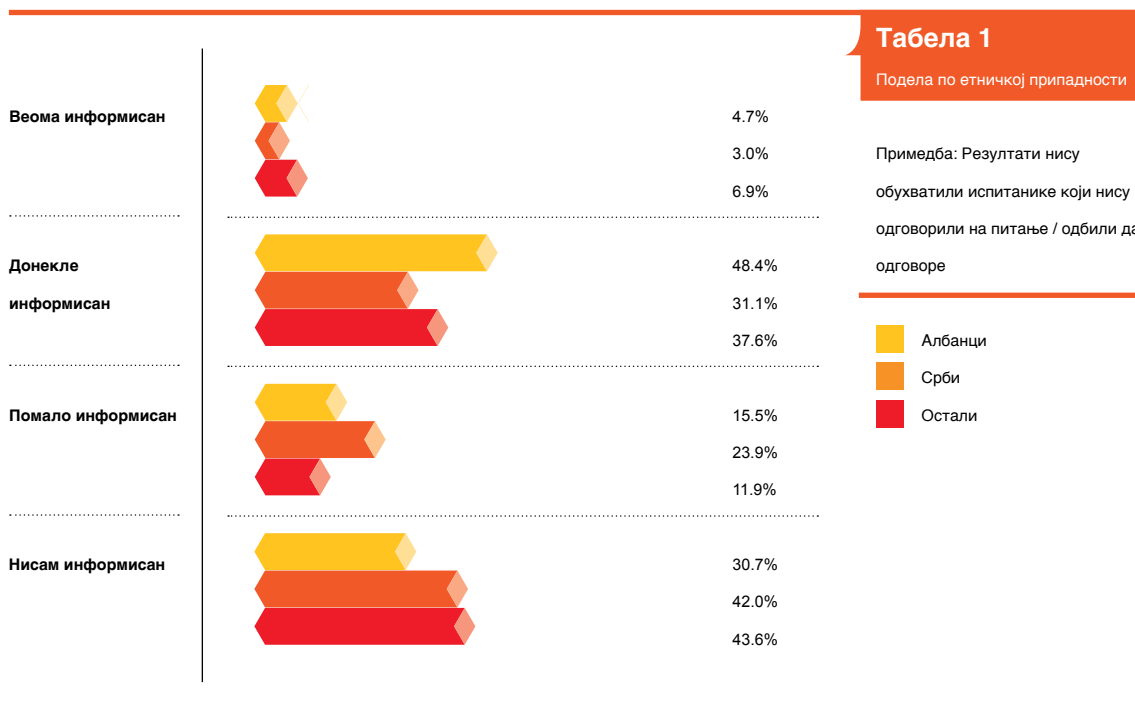
Резултати испитивања јавног мњења о перцепцији Специјалног суда за Косово послужили су као основа за организацију 8 моноетничких фокус група које су организације ЦПТ и Интегра организоваале током маја и јуна 2017. Фокус групе су организоване у циљу добијања дубљег увида у ставове јавности, као и да се утврде варијације у одговорима испитаника албанске и српске националности везано за рад Суда. Упитник фокус група обухватио је елаборацију података добијених анкетирањем становништва и олакшао дијалог о приликом упућивања порука које би објашњавале сврху, утицај и значај рада Суда у циљу оснаживања позитивног утицаја на друштво. ♦

Главни налази

Свест јавности о мандату Специјалног суда Косова је низак

Анкета јавног мњења показала је да 30,7% испитаника албанске националности сматра да није уопште информисано о Специјалном суду за Косово, док 4,7% испитаника сматра да је веома информисано. Међу испитаницима српске националности, 42% наводи да уопште није информисано, док се 3% наводи да је веома информисано. 60,4% испитаника албанске националности и 59,2% испитаника српске националности, наводе да не добијају довољно информација о успостављању и улози Специјалног суда.

У којој мери сматрате да сте упознати са специјалним судом за Косово?

Већина учесника фокус групе албанске националности је навела да је свесна постојања Суда, али да не поседује довољно информација како би изразила конкретно мишљење о мандату или обиму рада Суда. Учесници су претежно били свесни да се мандат Суда односи на злочине оружаног конфликта, ОВК и извјештај Мартија. Неколико учесника је приметило да је недостатак информација доступних у медијима и шире вероватно намеран: косовски политичари знају да би тачне информације о мандату Суда и

потенцијалним оптуженицима изазвале негативне реакције грађана уколико би биле доступне јавности.

У фокус групама чији су испитаници били припадници српске националности показало се да, чак и учесници који су веровали да су упознати са мандатом Специјалног суда Косова, имају погрешна уверења када су суочени са релевантним чињеницама. Скоро сви испитаници, веровали су, на пример, да је мандат Суда кривично процесуирање свих наводних злочина ОВК, а не само оних наведених у извештају Мартија. Испитаници су изјавили да се злочини ОВК широко обухваћени медијским извештајима на српском језику, али да је присутно врло мало дискусије о чињеници да ће само појединци (уместо сама ОВК) бити кривично гоњени због почињених злочина.

"Није довољно одржати конференцију за медије укључених актера, или расправу, округли сто... Неопходно је ићи у општине, ако је потребно ићи и у удаљена подручја, доћи до актера (посланика, одборника, премијера, итд.) омогућити да разговарају са грађанима. На исти начин као што раде они када траже гласове и информишу грађане о свом програму, тако и грађани требају бити обавештени." (учесница албанске националности)

Дезинформације о Специјалном суду су распрострањене

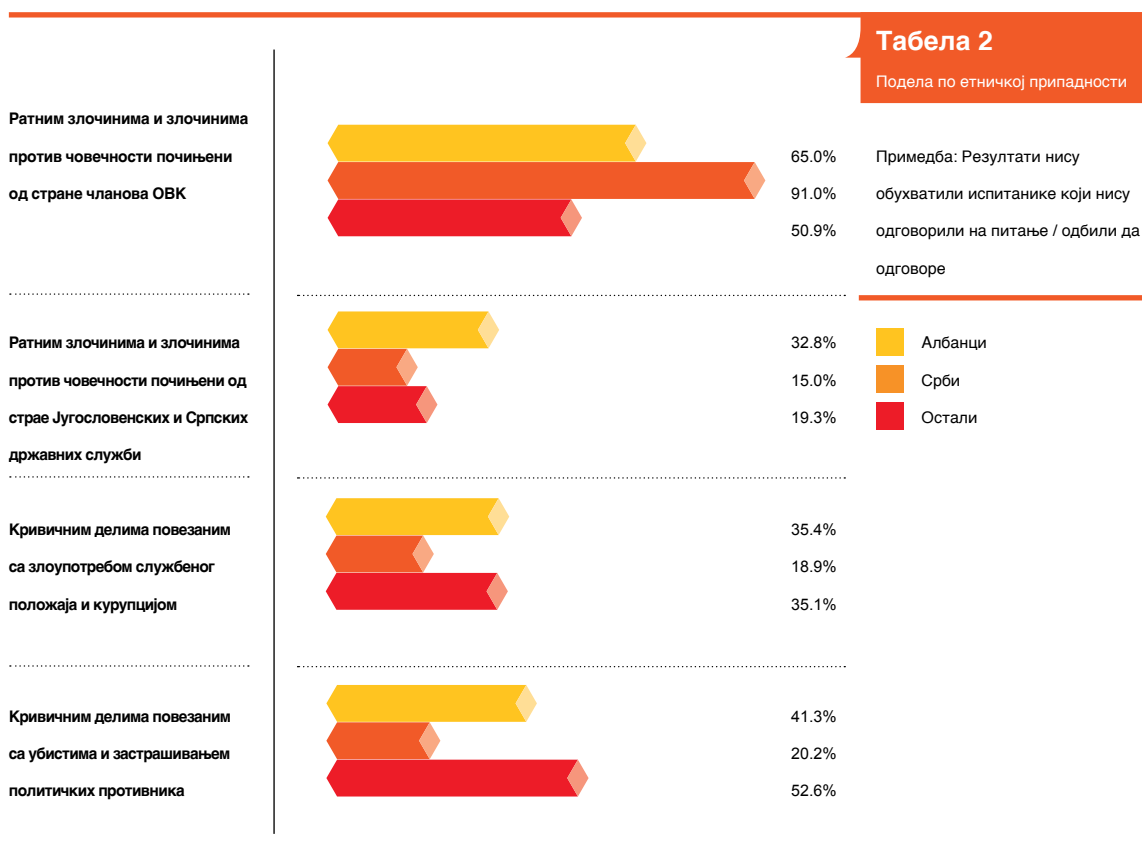
Међу испитаницима који себе сматрају информисаним о раду Специјалног суда за Косово, 91% испитаника српске националности и 65% испитаника албанске националности разуме да ће Суд процесуирати кривична дела наводних злочина и злочина против човечности почињених од стране припадника ОВК током оружаног конфликта. Међутим, распрострањеност дезинформисаности међу испитаницима обе заједнице, који имају доживљај да су добро информисани, генерално одражава низак ниво разумевања од стране јавности.

"Немамо детаљне информације о томе чиме ће се бавити, осим ратних злочина. Немамо детаље о трајању процеса" (учесник албанске националности)

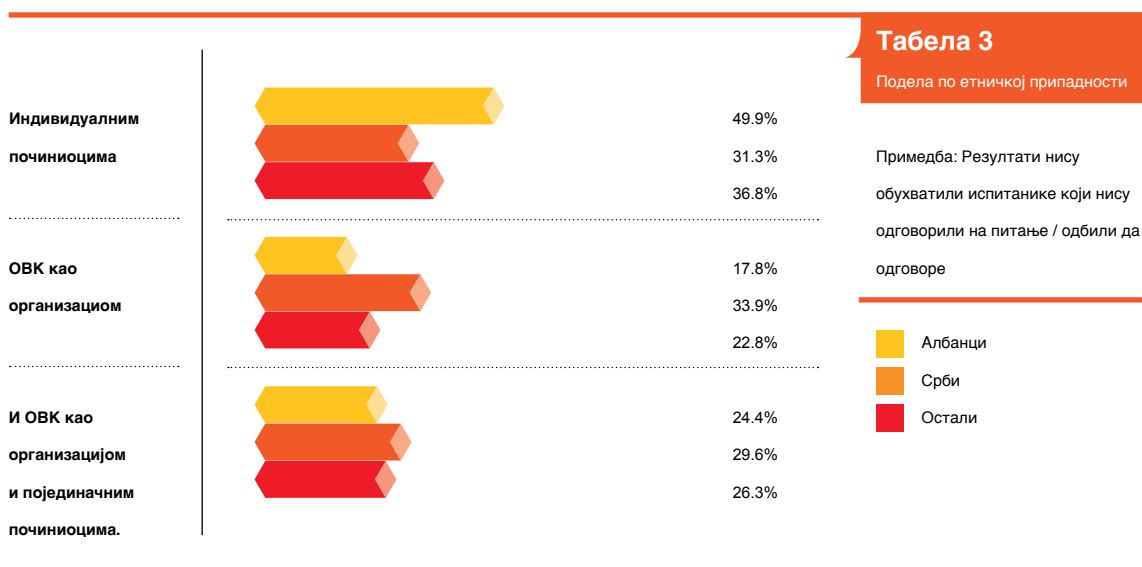
"Чак и као новинарка која покрива дневне друштвено-политичке догађаје, нисам имала тачне информације о мандату Суда. Како можемо очекивати да ће други грађани бити информисани?" (учесница српске националности)

У проценту од 35,4% испитаници албанске националности и 18,9% испитаници српске националности, који себе сматрају добро информисаним о раду Специјалног суда Косова, имају погрешна уверења да ће злочини у вези са корупцијом и привредним криминалом бити процесуирани од стране Суда. Важно је напоменути да су у неколико фокус група испитаници албанске националности изразили уверење да ће Специјални суд Косова представљати "добру ствар" за Косово јер ће "очистити политичку сцену" и увести нову генерацију политичара који нису упрљани корупцијом.

Каквим ће се злочинима бавити специјални суд за Косово?

Специјални суд за Косово има мандат да истражи злочине које су наведени у извештају Дика Мартија из 2011.године који описује злочине почињене од стране припадника ОВК. Да ли ће се специјални суд бавити индивидуалним злочинима, ОВК као организацијом или и ОВК као организацијом и појединачним починиоцима.

"Не знамо да ли се Суд успоставља за ратне злочине или корупцију. Ако је за корупцију, у реду. Нека буду кажњени они који то заслужују. Али ако се ради искључиво о ратним питањима, онда је то нешто друго " (учесник албанске националности)

"Ако се представља као против корупције, људи ће рећи да је у реду. То је дезинформација како би преварили људе. " (учесник албанске националности)

Скоро половина (49,6%) испитаника албанске националности и 44,6% испитаника српске националности, која себе сматра добро информисаним о раду Специјалног суда за Косово, има погрешно уверење да мандат Суда укључује кривично гоњење свих који су починили ратне злочине и злочине против човечности у периоду 1998.-2000., без обзира на њихову етничку припадност. Слично томе, 32,8% испитаника албанске и 15% испитаника српске националности, који себе сматрају добро информисаним, деле уверење да ће Суд кривично процесуирати злочине почињене за време оружаног конфликта и злочине против човечности које су починили југословенски и српски државни актери. Заправо, како мандат Суда обухвата само злочине наведене у извештају Мартија, мало је вероватно да ће кривично бити гоњен било ко ко није директно повезан са деловањем ОВК.

Најзад, 33,9% испитаника српске и 17,8% испитаника албанске националности који се изјашњавају као добро информисани о раду Специјалног суда Косова, имају погрешна уверења о томе да ће ОВК, као организација, бити кривично процесуирана, док 29,6% испитаника српске и 24,4% испитаника албанске националности има погрешна уверења да ће починиоци појединачно, као и ОВК, као организација, бити кривично процесуирани.

Заправо, мандатом Специјалног суда за Косово није предвиђено процесуирање ОВК као организације, као ни дела ОВК почињених током оружаног конфликта.

"Ово би требало да покаже свету истинску чистоту ОВК... Појединци који су починили злочине ће појединачно одговорати." (учесница албанске националности)

"У принципу, они кажњавају ОВК." (учесница албанске националности)

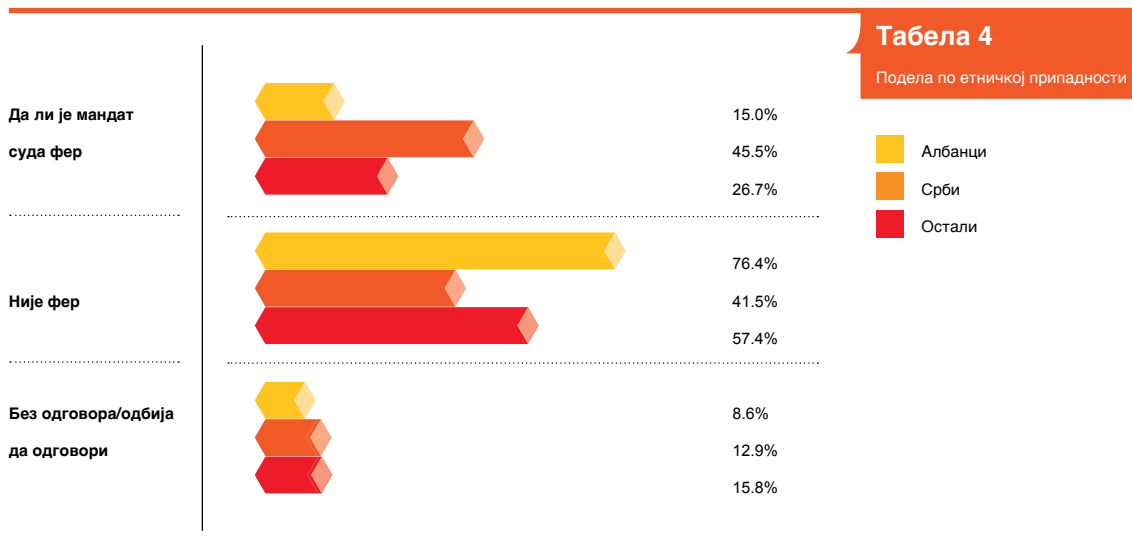
"Не могу да се сетим било какве изјаве портпарола Специјалног суда или било кога који је професионално повезан са Судом. Наишао сам само на изјаве политичара који имају интерес да прикажу ситуацију у складу са својим интересима ". (учесник српске националности)

Албанска заједница на Косову већински сматра Специјални суд за Косово неправедним

Међу испитаницима албанске националности, 76,4% сматра неправедним то што Суд има мандат да кривично процесуира ратне злочине и злочине против човечности описане у извештају Мартија, који углавном обухвата злочине повезане са ОВК³; 15,0%

3 Напомена: наведено питање је постављено учесницима након што им је презентована информација о мандату Специјалног суда.

Специјални суд за Косово ће процесуирати оптужене за ратне злочине и злочине против човечности описаним и извештају Дика Мартија, који углавном покрива злочине почињене од стране припадника ОВК. Какав је ваш став по овом питању?

испитаника види овај аранжман као исправан, а 6% испитаника није понудио никакав одговор или је одбило да одговори. Налази истраживања указују на податак да је перцепција неправичности много израженија код испитаника албанске националности у општинама Урошевац, Пећ и Митровица; међу испитаницима вишег образовног нивоа; старосне групе између 45 и 54 година.

У фокус групама, учесници албанске националности наводе да сматрају да је рад Специјалног суда за Косово неправедан, јер се фокусира искључиво на наводне албанске починиоце који су повезани са ОВК, чиме се ставља акценат на злочине ОВК без осврта на акције које је ОЦК имала у циљу заштите цивила, као и због обима злочина почињених на Косову од стране Србије и српских снага који нису адекватно процесуирани. За учеснике албанске националности, који су свесни везе између мандата Специјалног суда Косова и Мартијевог извештаја, широко је присутно уверење да је сам Марти био пристрасан против ОВК и Албанаца што поткопава поверење у евентуалну правичност Суда. Учесници су изразили забринутост због чињенице да етнички Албанци са Косова не могу радити за суд за разлику од грађана српске националности.

Учесници албанске националности су у великој мери сагласни да је законодавство Скупштине Косова о успостављању Специјалног суда Косова усвојено под притиском из иностранства. Заиста, 77,6% анкетираних испитаника албанске националности наводи да је притисак косовских међународних савезника разлог за оснивање Суда, док 23% наводи притисак српске владе као разлог. Учесници фокус група албанске националности, сматрају да ово, према њиховом мишљењу, очигледно наметање Суда од стране спољних сила неправедним. Треба напоменути да се 28% анкетираних испитаника албанске националности сложило да је неспособност или неспремност косовског правосуђа, МКСЈ-а, Мисије УН на Косову (УНМИК) и Мисије ЕУ за владавину

права на Косову (ЕУЛЕКС) да на одговарајући начин спроведу кривичне поступке против ранијих високих званичника ОВК (28,1%) представља разлог за оснивање Специјалног суда за Косово.

"Мислим да је већина [наводних починилаца ОВК] којима је суђено у Хагу проглашена недужним, не верујем да је потребно успоставити Специјални суд."

(учесница албанске националности)

"То је лоша ствар, пристрасна је. Нека буде исто за Албанце, као и за Србе."

(учесник албанске националности)

"Имиц Косова ће бити уништен, ОВК ће бити окаљан, то је увреда за нас."

(учесник албанске националности)

"Држава Косово није желела да оснује Специјални суд, а ЕУ ју је обавезала на то. То је услов за пријем у ЕУ, за добијање виза." *(учесница албанске националности)*

"Ми сами смо довели до овога зато што нисмо били способни да обезбедимо непристрасан или независан правосудни систем." *(учесник албанске националности)*

Поређења ради, 45,5% испитаника српске националности сматра мандат Косовског специјалног суда праведним, 41,5% неправедним, а 12,9% није понудило никакав одговор или је одбило да одговори на наведено питање. Општи утисак, са фокус група одржаном са учесницима српске националности, је да је међународна заједница извршила притисак на албанску заједницу да успостави Специјални суд за Косово, те да подстицај за ову иницијативу није искрена жеља да се оствари правда, већ иза тога стоји потреба косовских међународних савезника да "очисте руке" политичких клијената који су потекли из редова ОВК који сада држе положаје моћи.

"Српски медији... представљају ово као успех српске дипломатије."

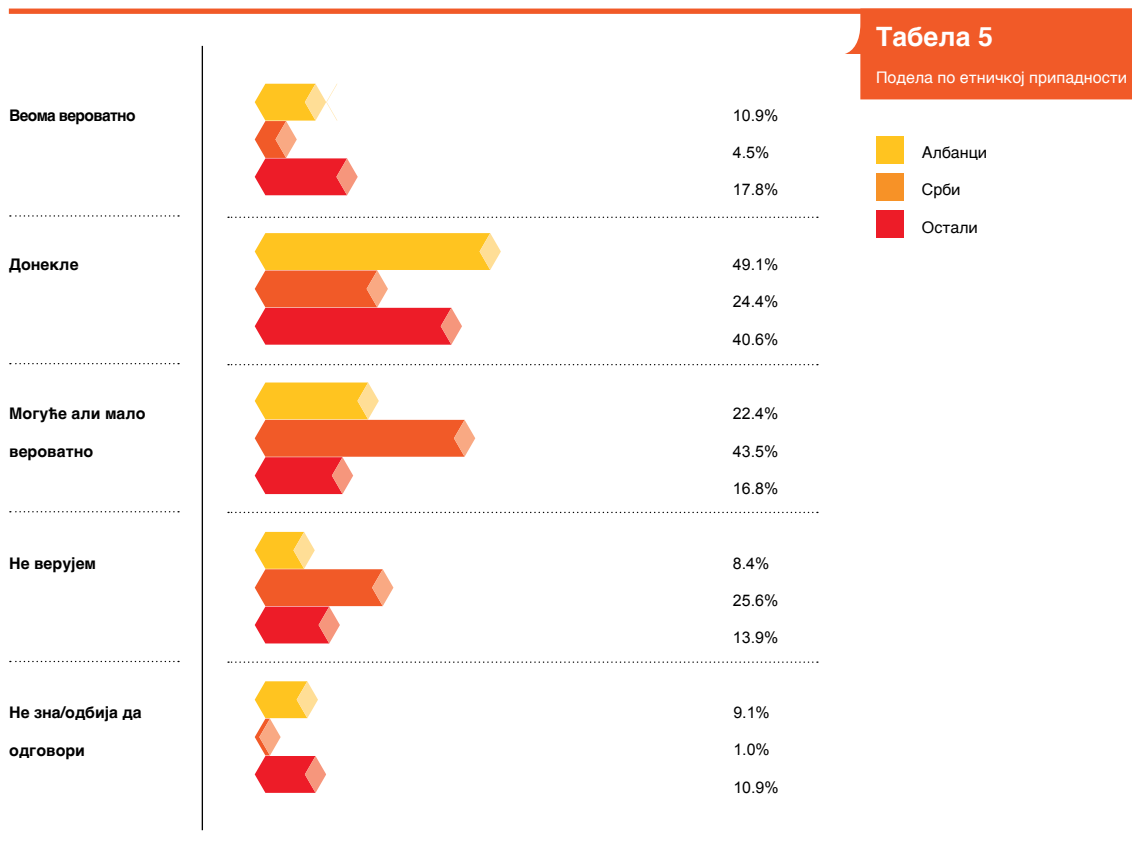
(учесник српске националности)

"[Албанци] заиста верују да борци ОВК нису убијали цивиле и децу. Они су индоктринирани који испраних мозгова причају о јунацима и догађањима ОВК током и након оружаног конфликта." *(учесница српске националности)*

Срби на Косову су скептични по питању обезбеђивања правде од стране Специјалног суда за Косово према онима који су починили озбиљне злочине током и након оружаног конфликта

Већина (69%) испитаника српске националности наводи да је мало вероватно да ће Специјални суд за Косово донети правду за оне који су починили озбиљне злочине током оружаног конфликта у периоду 1998-2000. Српска заједница је посебно скептична поводом чињенице да се наводним починитељима може судити на суду који делује ван Косова, са међународним судијама и тужитељима, док 67,4% сматра да то није могуће (наспрам 42,2% испитаника албанске националности).

По вашем мишљењу, у којој мери је вероватно да ће специјални суд привести пред лице правде све оне који су починили ратне злочине у периоду 1998-2000.године?

Већина учесника српске националности наводи да је Специјални суд за Косово успостављен јер ниједна од претходних институција, које се баве злочинима почињеним за време трајања оружаног конфликта (укључујући и МКСЈ, ЕУЛЕКС и локалне судове на Косову) није успела да оствари правду за српске жртве. Као резултат овог модела неуспеха, становници српске националности изгубили су поверење у правосудни систем на Косову, и његове локалне и међународне компоненте, које доживљавају као корумпиране, уз недостатак капацитета и немогућност реформисања. Тај губитак поверења проширен је и на Специјални суд Косова, који није доживљен као фундаментално другачији од претходних неуспешних правосудских механизма везаних за злочине почињене у време оружаног сукоба на Косову.

"Верујемо да ће Суд почети са "ситним рибама". Али није могуће кривично гоњење озбиљних извршилаца који су проглашени ратним херојима, евентуално ће се завршити симболичним кажњавањем. " (учесник српске националности)

"Боље да уопште не буде Суда, него да постигне делимичну или селективну правду." (учесница српске националности)

У оштром контрасту, 60% испитаника албанске националности сматра да је вероватно или врло вероватно да Специјални суд за Косово може да донесе правду према онима

који су починили тешке злочине у време трајања оружаног конфликта на Косову. Слично учесницима фокус групе српске националности, учесници албанске националности који су изразили скептицизам поводом Специјалног суда за Косово и довођење пред лицем правде осумњичене за почињене злочине током оружаног конфликта, указују на искуства УНМИК-а и ЕУЛЕКС-а која се нису показала успешним у правцу обезбеђивања напретка процесуирања злочина почињених током оружаног конфликта.

Унутар албанске заједнице изражена је спремност за протестовање против оптужница Специјалног суда за Косово

Више од половине (51%) испитаника албанске националности наводи да би узело учешћа у протестима уколико Специјални суд за Косово подигне оптужнице против учесника ОВК. У случају да српски званичници на Косову или званичници Републике Србије захтевају од Специјалног суда Косова да докаже да је ОВК била терористичка организација и да је њена кампања нелегитимна, проценат испитаника албанске националности, који који наводе да би узели учешћа у протестима, расте на 64,4%. Сличан проценат испитаника албанске националности (64,7%) је спремно да протестује ако сматра да су пресуде против припадника ОВК неправедне. Спремност за протесте је много израженија у општинама Урошевац и Митровица, него у другим регионима, а значајно је већа код испитаника мушког пола, вишег образовног нивоа, и узраста 18 до 25 година.

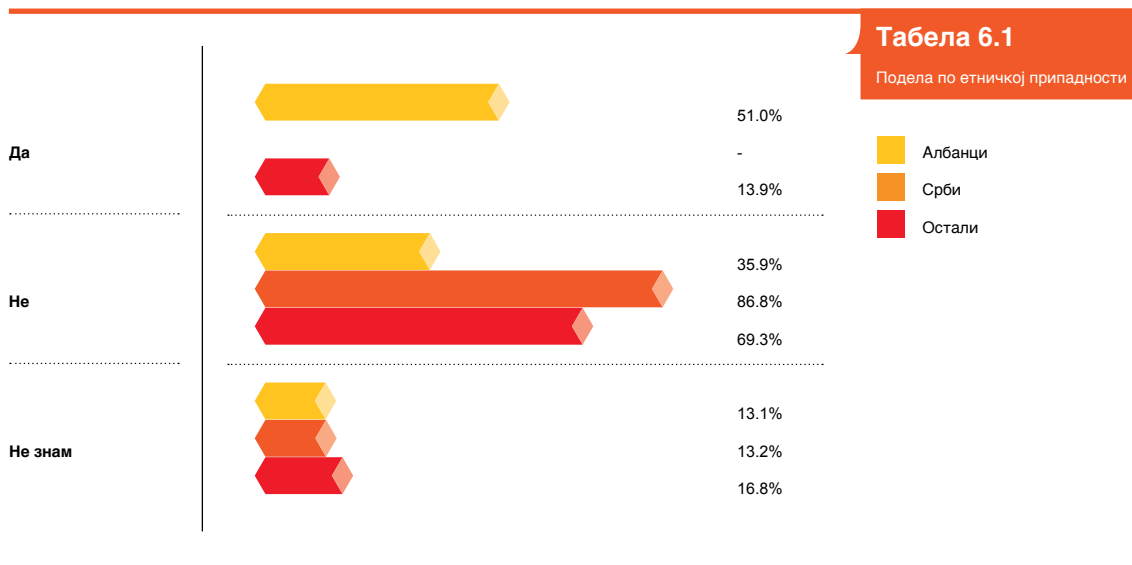
41,4% испитаника албанске националности износи да је спремно да учествује у протестима чак и ако докази јасно указују на кривицу оптуженог члана ОВК за почињене злочине. Истраживање је утврдило да је једна трећина (36%) испитаника албанске националности спремна да се удружи са другима како би спречили Специјални суд Косова, Владу Косова или било коју институцију да процесуира чланове ОВК. Ово указује на то да је мањи, мада значајан, проценат становништва мотивисан да пређе границу протестовања ка директној акцији која омета процесуирање припадника ОВК.

Међу испитаницима албанске националности, 38,9% би одустало од учествовања у протестима уколико лидери међународне заједнице заузму став у корист Специјалног суда Косова и потребе да се покаже да нико није изнад закона. 37,6% ди одустало од учешћа у протестима уколико бивши команданти ОВК упуте исту поруку. 28,6% испитаника албанске националности би одустало од протеста уколико би се представили докази који јасно указују на кривицу припадника ОВК за злочине за које су оптужени (док 32,9% сматра да недвосмислени докази нису олакшавајући фактор).

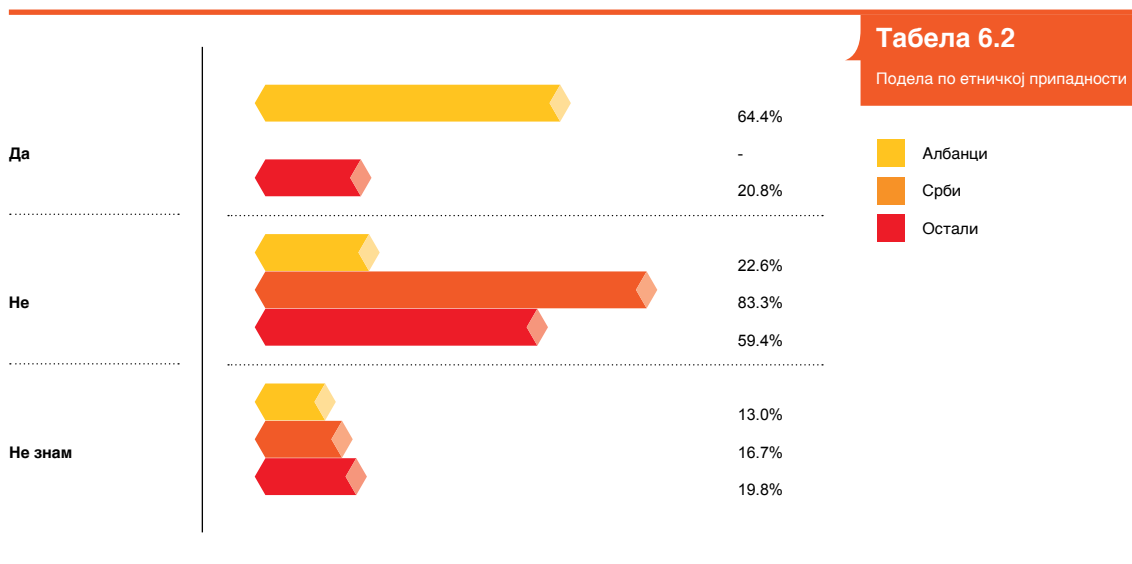
Учесници фокус група албанске националности изразили су снажну личну подршку протестовању, нарочито у случају да суђења сматрају неправичним, али и скептицизам по питању тога да ли би се грађани у великом броју одазвали протестима. Неки учесници су изјавили да би ширење дезинформација највероватније било основ за протесте.

"Ја лично не бих отишао на протесте. Докле год је Скупштина дала одобрење, зашто би ишли на протест?" (учесник албанске националности)

Да ли би сте протествовали уколико специјални суд за Косово подигне оптужнице против бивших припадника ОВК?

Да ли би сте протествовали уколико представници српске владе изјаве да је специјални суд за Косово потврдио да је ОВК била нелегална и терористичка организација?

"Све што је у супротности са уставом државе, и било ко би се решио да благи ОВК или државу... Дефинитивно бих отишао да протестујем када би се радило о тим стварима" (учесник албанске националности)

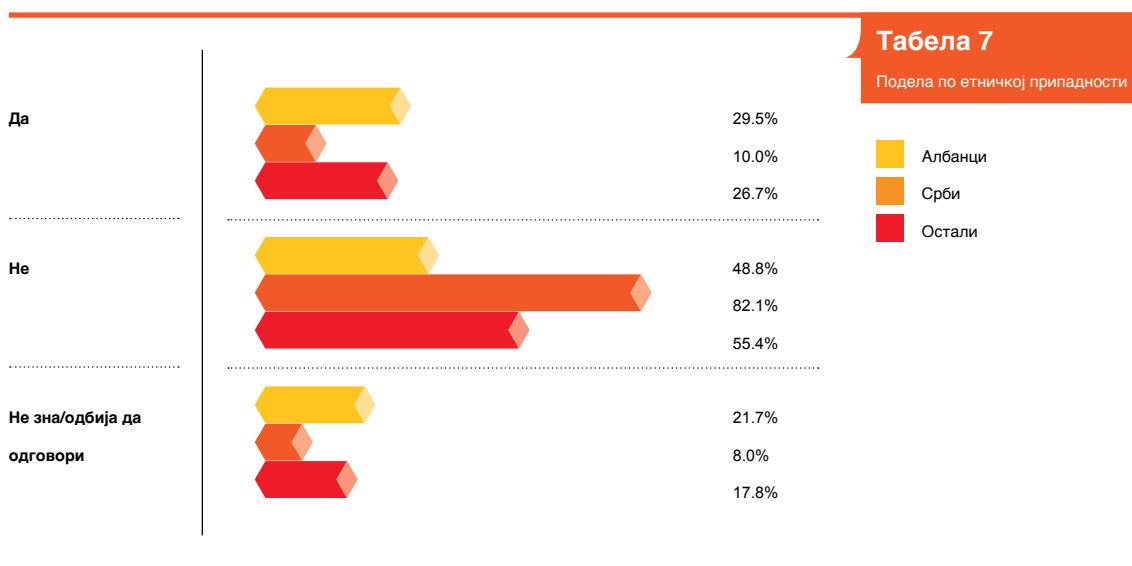
Учесници фокус група српске националности изјавили су да не би учествовали у протестима због оптужница које би издао Специјални суд за Косово, али су сви учесници изнели уверење да ће Албанци протестовати како би изразили солидарност са "ствараоцима државе", и да би ти протести могли постати насилни. Учесници су изразили страх да би

албански политички лидери могли да користе говор мржње како би мотивисали насилне нападе на грађане и имовину Срба, у знак одмазде због перцепције природе оптужница као анти-албанских. Учесници су такође изјавили да ће званичници у Београду искористити оптужнице и пресуде Специјалног суда како би припојили поене својој дипломатској борби против међународног признања Косова, као и у домаће политичке сврхе.

Поверење јавности у институционалне механизме заштите сведока је ниско

Већина испитаника српске националности (82,1%) и скоро половина испитаника албанске националности (48,8%) сматра да није безбедно за сведоке да сведоче у Специјалном суду Косова.

Да ли сматрате да је безбедно сведочење сведока у специјалном суду за Косово?

У фокус групама учесника албанске националности исказана је широка сагласност да ће, узимајући у обзир да је Косово територијално мало, а грађани блиско повезани породичним и друштвеним везама, оптужени готово увек бити у прилици да открију ко је сведочио против њих. Учесници су генерално изразили мишљење да ће сведоци албанске националности оклевати да сведоче због два главна ризика, односно да ће бити означени као издајници и да ће бити изложени претњама или насиљу од стране оних који су повезани са наводним починиоцима. Државне институције перципиране су као неспособне да пруже адекватну заштиту сведоцима. Учесници су такође изразили забринутост због лажних ("плаћених") сведочења, при чему је Србија идентификована као „актер“ који може утицати на сведочења. Неки учесници су навели да, пошто ће Специјални суд Косова "очистити" земљу од корумпираних људи, сведоци могу слободно да изнесу своје мишљење.

"Они ће сведочити, али да ли ће после остати живи или неће?"

(учесница албанске националности)

"Не бих имала храбрости да сведочим, јер мислим да би се могло десити пуно ствари, и не бих се осећала сигурно. Да је било у иностранству, сведочила бих." *(учесница албанске националности)*

Међу учесницима фокус групе са учесницима српске националности постоји консензус о томе да сведоци не могу бити безбедни. Сви учесници су споменули суђења припадницима ОВК у којима су командири ослобођени јер су сведоци или били убијани или су били под притиском да промене првобитан исказ.

"Осећај несигурности на Косову је доминантан, а ова перцепција је добро утемељена у стварности." *(учесник српске националности)*

Косовске заједнице су подељене по питању владине подршке за одбрану оптужених

Међу испитаницима српске националности, 68,7% сматра да Влада Косова не би требало да пружи финансијску подршку одбрани оптужених у Специјалном суду Косова. 17,2% сматра да би Косово требало да пружи финансијску подршку одбрани оптужених, а 14,2% наводи да не зна одговор на наведено питање.

Међу испитаницима албанске националности, 57,7% тврди да Влада Косова треба да пружи финансијску подршку за одбрану оптужених, док се 31,8% противи томе, а 10,6% наводи да не зна одговор на наведено питање. Неки учесници фокус групе албанске националности указали су на то да сматрају неправичним то што би влада обезбедила финансијску подршку; неки су изразили увереност да ће Специјални суд за Косово покрити трошкове одбране оптужених. За многе, финансијска подршка оптуженима, који би били проглашени невиним, била би прихватљива, док би подршка онима који су проглашени кривима била неприхватљива.

"Наш новац се троши на разне бесмислице, па зашто се барем не би обезбедила финансијска подршка?" *(учесник албанске националности)*

"Постали су богати, корумпирани су, зарадили су новац. Да ли и даље морамо да плаћамо за њих? То је велика грешка." *(учесник албанске националности)*

Телевизија ће бити најважнији медиј за комуникацију процеса и суђења Специјалног суда за Косово

На питање које изворе информација ће користити да прате процес и суђења Специјалног суда Косова, испитаници албанске националности наводе да ће најважнији извори информисања бити телевизија (83%) и онлине портали (36,7%). Следе друштвени медији (20,8%), интернет страница Специјалног суда Косова (14,4%) и новине (14%). Међу испитаницима српске националности, најважнија је телевизија (58,5%),

праћена новинама (24,4%), онлине порталима (19,7%), радијским програмом (16,4%) и друштвеним медијима (16,2%). Као важан извор информација 4% испитаника наводи вебсајт Специјалног суда за Косово.

Учесници фокус група албанске националности сложили су се да је телевизија најважнији извор информација за већину грађана, мада је неколико учесника напоменуло да је уређивачка политика већина медија у складу са државном политиком или програмом политичких странака и да им се не може веровати. Други релевантни извори информација, које су навели учесници, укључивали су особе које су биле жртве злочина и сведоке, судије, невладине организације и лидере опозиције. Неколико учесника указало је на оне који су одобрили Специјални суд Косова - односно политичаре - да пруже информације о његовој намени и активностима. Други су изразили скептицизам по питању правичности и поузданости изабраних званичника. Важно је напоменути да и истраживање перцепције јавног мњења и дискусије фокус група указују на то да испитаници албанске националности посматрају бивше вође ОВК, као што је председник Хашим Тачи, као најкредибилније коментаторе питања везаних за Специјални суд Косова.

"Не волимо да читамо, желимо да нам информације буду сервиране на тањиру."

(учесница албанске националности)

"ТВ је најбољи извор информација, посебно издање вести. Разлог зашто не верујемо политичарима јесте то што су они предмет истраге овог суда и не могу бити објективни у овом случају". (учесница албанске националности)

Већина учесника фокус групе српске националности изјављује да верује телевизији, јер сматрају да су на ТВ станицама (посебно јавном сервису) презентоване "проверене и службене" информације. Извештаје о друштвеним мрежама и невладиним организацијама не сматрају поузданим изворима информација о Специјалном суду, при чему се невладине организације нарочито сматрају компромитованим финансијским средствима која добијају од међународних донатора. Већина испитаника српске националности наводи да не верује ниједном политичару, нити било коме ко има интерес представљања информација о мандату и операцијама Суда. Међутим, правни експерти из Министарства правде Републике Србије, као и сам Специјални суд за Косово, перципирани су као кредибилни.

Већина Албанаца и Срба на Косову сматра да је важно бавити се свим злочинима почињеним за време оружаног конфликта

Већина испитаника албанске националности (64,8%) и српске националности (53,2%) на Косову сматра да је важно расветлити све почињене злочине или злочине према цивилима током и након оружаног конфликта у периоду од 1998. до 1999. године.

У фокус групама где су учесници били албанске националности, широко је распрострањена перцепција о томе да се српски злочини на Косову нису адекватно разматрали ро окончању оружаног конфликта. Многи учесници албанске националности

изразили су мишљење да Специјални суд може помоћи "да се затворе књиге" о наводним злочинима које је починила ОВК током оружаног конфликта, заувек.

"Није добро што постоји ова етничка подела, у супротном би требало да се обезбеди правда за сваку жртву." (учесница албанске националности)

Општи утисак учесника фокус група српске националности био је да све појединце који су починили кривична дела током оружаног конфликта на Косову треба кривично гонити. Неколико учесника је напоменуло да, док су српски политичари и војни лидери процесуирани пред Хашким трибуналом, оптужнице против албанских политичара на Косову и вођа ОВК, који су повезани са злочинима оружаног конфликта, остају скромне. Већина учесника је снажно изразила осећај акутне неправде коју су жртве српске националности искусиле.

"Сви високи политичари и војни команданти са српске стране су оптужени од стране МКСЈ, док ниједан косовски Албанац није оптужен."

(учесник српске националности)

"Такође постоји потреба за процесуирањем злочина које је починила ОВК против албанског цивилног становништва, за појединце оптужене за сарадњу са Србима". (учесник српске националности) ♦

Анализа и препоруке

Обим позитивног друштвеног утицаја постигнутог од било ког међународног или хибридног механизма кривичног правосуђа у великој мери зависи од перцепције легитимитета те институције у погођеним заједницама. Јавна перцепција о легитимности међународних и хибридних судова не може се одвајати од политичког и друштвеног контекста у ком су успостављени. Када је рад таквих трибунала перципиран као селективан или делимичан, може доћи до кризе перцепције јавног мњења (или пак, кризе легитимитета). Ово може, с друге стране, имати негативан друштвени утицај и може нанети штету ширим процесима транзиционе правде и односима између заједница у конфликту.

Што се тиче Специјалног суда за Косово, неопходно је напоменути да јавна перцепција никада није статична и зависи од контекстуалног развоја; да Суд тек треба да поднесе иницијалне оптужнице и да, када постане оперативна перцепција о његовом учинку и утицају, може доћи до промене; И, на крају, да је тежња за кривичним правосуђем у подељеним друштвима сама по себи деликатна.

Истраживање перцепције јавног мњења, за сада, показује да је позитиван друштвени утицај ограничен политичком и друштвеном динамиком на Косову, нарочито претходним искуствима међународних и домаћих напора за суочавање са прошлошћу која нису испунила очекивања, као и спорног политичког контекста оснивања Суда; и ограниченог разумевања јавности о сврси, мандату и обиму деловања Суда.

Истраживање показује да је свест јавног мњења о сврси, мандату и обиму деловања Специјалног суда за Косово веома низак. То доприноси ширењу дезинформација (укључујући и националистичке наративе који промовишу порицање и само-виктимизацију обе етничке заједнице, повећавајући вероватноћу ефекта "шока" када се издају прве оптужнице, те смањујући вероватноћу дугорочног прихватања рада Суда.

Резултати истраживања такође показују да албанска заједница већински сматра мандат Косовског специјалног суда селективним и делимичним, док српска заједница већински исказује скептицизам поводом обезбеђивања правде у вези са дуго занемариваним случајевима злочина оружаних сукоба, у којима су жртве углавном биле Срби. Стога, ако деловање Суда резултира успешним гоњењем припадника ОВК, постоји ризик да ће се повећати перцепција албанске заједнице о пристрасности Суда против ОВК. Са друге стране, уколико се испостави да Суд не може да обезбеди бар неке од пресуда, разочарање српске етничке заједнице косовским институцијама ће

се још више повећати. Оба резултата би имала негативан утицај на, већ затегнуте, односе између албанске и српске заједнице, као и на напоре за постизање помирења и успостављање политичке и социјалне стабилности Косова.

Препоруке наведене у наставку имају за циљ да упуте на неке од ризика идентификованих истраживањем о перцепцији јавног мњења, те ојачају изгледе рада Специјалног суда за Косово у правцу креирања позитивног друштвеног утицаја. Препоруке се фокусирају на потребу (1) ефикасног, на доказима заснованог и циљаног програма јавног информисања и дијалога у циљу решавања пропуста у информисању, одговора на дезинформације и генерисања широког друштвеног прихватања процеса и његових исхода; и (2) контекстуализацију рада Суда у домену ширег оквира локалних, националних и регионалних напора за суочавање са прошлошћу оружаног конфликта, како би се оповргнула перцепција да Суд представља пристрасну меру селективне правде, чиме би се максимизирао позитиван утицај на друштво.

У препорукама су коришћени следећи термини:

- ◆ кључни међународни актери на Косову односе се на специјалног представника ЕУ на Косову, мисија ЕУЛЕКС, амбасаде кључних држава чланица ЕУ, амбасаду Сједињених Држава и Уједињене Нације
- ◆ кључне институције ЕУ се односе на специјалног представника ЕУ, мисије ЕУЛЕКС, Дирекцију Европске комисије - одговорне за суседске односе и преговоре о проширењу, Високог представника Европске уније за спољне послове и сигурносну политику и Европске службе за спољне послове, Комитет Европског парламента за спољне послове, и извештача за Косово.

Препоруке

Потребно је да Косовска специјална комора и специјално тужилаштво, Влада Косова, кључни међународни актери на Косову, кључне институције ЕУ и косовско цивилно друштво:

1. Сарађују у изради и имплементацији ефикасног, на доказима заснованог и циљаног програма јавног информисања и дијалога, који обухвата укључивање свих кључних актера и допире до различитих заједница на Косову како би се:
 - ◆ решио недостатак информација о образложењу успостављања Специјалног суда Косова, његовог мандата и природе навода изнетих у извјештају Мартија;
 - ◆ деловало проактивно против дезинформација, посебно митова о обиму и мандату Суда, како је описано у овом извјештају; и,

- ◆ подстакле све заинтересоване стране да користе конзистентан језик приликом објашњавања сврхе, мандата и правних процеса Суда;
 - ◆ у циљу ублажавања ризика погрешног тумачења и конфузије, те генерисања широког друштвеног процеса прихватања и његових исхода.
2. Информишу о развоју и имплементацији активности јавног информисања и дијалога са поузданим доказима засновани на перцепцији јавности, почевши од анкетирања о базичној перцепцији јавног мњења и настављањем редовних истраживања, како би се редовно вршила ревизија кључних порука, мапирале погођене заједнице и идентификовали потенцијални савезници.
3. Користе поруке прилагођене албанској заједници на Косову које:
- ◆ презентују рад Суда у ширем контексту импликација на демократску, мултиетничку и европску будућност Косова
 - ◆ превазилазе порицање и само-виктимизацију
 - ◆ обухватају инклузивне наративе о прошлости оружаног конфликта
 - ◆ граде широко поверење и подржавају владавину права наглашавајући улогу Суда осигуравајући да "нико није изнад закона"
 - ◆ Стављају Суд у контекст комплементарних локалних, националних и регионалних напора да се бави ратном прошлошћу Косова, посебно оним које предузима или су у вези са Србијом.
4. Користе поруке прилагођене српској заједници на Косову које:
- ◆ презентују рад Суда у оквиру ширег контекста његових импликација на демократску, мултиетничку и европску будућност Косова
 - ◆ превазилазе порицање и само-виктимизацију
 - ◆ обухватају инклузивне наративе о прошлости оружаног конфликта
 - ◆ утичу на очекивања жртава и погођених заједница
 - ◆ промовишу принцип индивидуалне одговорности за злочине и злочине против човечности почињене против цивила у току оружаног конфликта на Косову.

5. Фокусирају се на јасно објашњење мера заштите сведока у Специјалном суду Косова које се разликују од оних повезаних са претходним националним и међународним судским праксама, чиме се повећава поверење јавности и поверење самих сведока.
6. Промовишу учешће жртава као централни циљ за преношење порука и ангажовања.
7. Максимизирају досег активности јавног информисања коришћењем ТВ-а као главног медија, допуњеног директним ангажовањем грађана путем састанака заједнице и других активности дијалога.
8. Укључе излазну стратегију од самог почетка, осигуравајући да, када Суд ојача своје деловање, активности јавног информисања и дијалога преузму цивилно друштво, локална правна заједница и локални медији уз адекватно финансирање и капацитете.

Специјална комора Косова и Специјално тужилаштво треба да:

9. Успоставе значајно присуство у јавном животу Косова у циљу подршке програма јавног информисања и дијалога који је развијен и имплементиран у координацији са осталим заинтересованим странама, досегну изнад ограничења стратегије јавног информисања ради постизања видљивости, кредибилитета и двосмерног комуницирања које омогућује институцијама и званичницима Специјалног суда Косова да позитивно утичу на наративе унутар косовског друштва које активно унапређују разумевање и прихватање рада Суда у ширем контексту.
10. Усвоје оквир за континуирану сарадњу са косовским цивилним друштвом, уз уважавање такве сарадње као кључног фактора успеха и препознавања организација цивилног друштва као потенцијалних "канала" приступа локалним лидерима и креаторима јавних ставова, те служе као витална компонента излазне стратегије која би одржала јавно информисање и дијалог по окончању поступака Специјалног суда за Косово.

Влада Косова и кључни међународни актери на Косову би требало да:

11. Усвоје план кризне комуникације, усредсређујући се на јасне поруке међународних лидера и лидера од поштовања бивше ОВК; план за случајеве нарушавања безбедности, чије постојање и аспекте треба објавити, што би упућивало на то да су релевантни безбедносни механизми спремни за могућност избијања насиља, и насиља усмереног ка српској и другим мањинским заједницама.

Влада Косова, уз подршку кључних међународних актера на Косову и кључних институција ЕУ, требало би да:

12. Уложи политичке, административне и финансијске ресурсе у сврху промовисања националног оквира за суочавање са прошлошћу оружаног конфликта који ублажава перцепцију о селективности и неправичности успостављања Специјалног суда за Косово у вези са комплементарним локалним, националним и регионалним напорима у борби против ратне прошлости Косова, посебно (али не искључиво ограничавајући се на):
 - ◆ завршетак израде Националне стратегије транзиционе правде
 - ◆ дискусију о основаној Комисији за истину и помирење
 - ◆ постизање значајног напретка у погледу питања несталих особа
 - ◆ иницијативе које промовишу прихватање транзиционе правде и инклузивне наративе о прошлости оружаног конфликта од стране друштва.
13. Осигура да све стране координирају одговорну комуникацију са грађанима, уважавајући налазе да бивши команданти ОВК имају највећи кредибилитет да разговарају о питањима везаним за рад Суда у заједници етничких Албанаца, те да је стога кључна улога бивших команданата ОВК за одговорно комуницирање о питањима везаним за рад Суда, без обзира на то ко води владу која ће бити оформљена након избора одржаних у јуну 2017.

Српски политички лидери на Косову и Влада Србије требало би да:

14. Преузму одговорност и опрез при коментарисању деловања Специјалног суда за Косово, посебно оптужница и пресуда, како рад Суда не би био непотребно политизован што би допринело погоршању односа између заједница на Косову или безбедносних услова српске заједнице на Косову. ◆

Листа контаката доступних за додатна питања и информације:

Мајкл Џејмс Ворен (Michael James Warren), Менаџер програма

РАХ (Холандија)

www.paxforpeace.nl | warren@paxforpeace.nl

Куштрим Колоћи, Извршни директор

Интегра (Косово)

www.ngo-integra.org | kushtrim.koliqi@ngo-integra.org

Ненад Максимовић, Извршни директор

Центар за мир и толеранцију (Косово)

www.ngocpt.org | nenad.maksimovic@ngocpt.org

Мерли Степерс (Marlies Stappers), Извршна директорка

Импјунити воч (Impunity Watch) (Холандија)

www.impunitywatch.org | marlies.stappers@impunitywatch.org

Sint Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
The Netherlands

www.paxforpeace.nl
info@paxforpeace.nl
+31 (0)30 233 33 46

P.O. Box 19318
3501 DH Utrecht
The Netherlands